

MÜLTECI ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKÇE DİL BECERİLERİNE VE OKULA UYUM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN SURIYELİ VE TÜRK ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Nurşat BİÇER*

Dr. Hüsnü ÖZALTUN**

ÖZ

Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonunda Türkçe yeterlikleri önemli rol oynamaktadır. Öğrencilerin dil yeterlikleri, iletişimi güçlendirdiği gibi yerli ve mülteci öğrenciler arasındaki ilişkilerin gelişmesine de katkıda bulunur. Bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil becerilerinin ve okula uyum süreçlerinin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve sınıfa uyum süreçleri hakkında görüşlerini inceleyen bu çalışmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Böylece öğrencilerin bu süreçte yaşadığı deneyimler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışma Kilis ilindeki Suriyeli ve Türk öğrencilerin beraber eğitim gördüğü iki devlet okulunda yürütülmüştür. Çalışma için 46 Türk öğrenci ve 39 Suriyeli öğrenci seçilmiştir. Öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu öğrencilerden veri toplamak için araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Önceden belirlenen temalar içerisine kodlar yerleştirilmiş ve öğrenci görüşlerinden örnekler verilmiştir. Çalışma sonucunda Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve okula uyum konusunda sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sorunların başında konuşma becerisindeki yetersizlikleri yer almaktadır. Öğrenciler yaşadıkları sorunları çözerken çoğunlukla öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yardım almakta ve daha çok çalışarak üstesinden gelmektedirler. Türk öğrencilerden bazıları olumlu tavırlar geliştirirken çoğunlukla olumsuz görüşe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Çalışmanın genel sonuçları itibarıyla Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve sınıfa uyum süreçlerinin Türk öğrenciler nazarında birçok sorunu beraberinde taşıdığı ve olumsuz yargılara sebep olduğu anlaşılırken Suriyeli öğrenciler ise kendilerini geliştirmek ve ilerletmek için daha olumlu yargılara sahiptir. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda Suriyeli öğrencilerle Türk öğrencilerin beraber etkinlikte bulunacağı uygulamaların gerçekleştirilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli öğrenci, Akran görüşü, Okula uyum, Mülteci, Fenomenoloji.

SYRIAN AND TURKISH STUDENT'S VIEWS ON REFUGEE SECONDARY SCHOOL STUDENTS' TURKISH LANGUAGE SKILLS AND SCHOOL ADAPTATION PROCESSES

ABSTRACT

Turkish proficiency plays an important role in the integration of Syrian students into the Turkish education system. Students' language proficiency strengthens communication as well as contributes to the developing relationship between native and refugee students. This study aims to evaluate the adaptation processes of Syrian students to Turkish skills and school according to the views of Turkish and Syrian students. Phenomenological design was employed in this study examining the views of Syrian students on learning Turkish and processes of adaptation to the class. Thus, the experiences of the students in this process were tried to be

* Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, nursatbicer@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-9587-7029

** Hopa Ahievran Mesleki Eğitim Merkezi, hozaltun1@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-9587-7029

revealed. This study were conducted from two public schools where Syrian and Turkish students study together in Kilis provience. For study 46 Turkish student and 39 Syrian students were selected. Criterion sampling method was preferred among the purposeful sampling methods when selecting the students. Researchers prepared semi-structured interview forms for these students to collected data. Descriptive analysis approach was utilized to analyze the qualitative data acquired through interviews. Codes were placed in the predefined themes and examples of student views were given. As a result of the study, it was determined that Syrian students had problems in learning Turkish and adapting to school. The leading problem of Syrian students is their lack of speaking skills. Students usually get help from their teachers and friends to solve their problems and they overcome it by studying more. While some of the Turkish students developed positive attitudes, it was understood that they mostly had negative opinions. According to the general results of the study, it is understood that Syrian students' processes of learning Turkish and adaptation to class cause many problems and negative perceptions in the eyes of Turkish students; on the other hand, Syrian students have more positive perceptions to improve themselves and make a progress. In line with the results, it can be said that there is a need to carry out the practices in which Syrian students and Turkish students will participate in the event together.

Keywords: Syrian students, Peer views, School adaptation, Refugees, Phenomenology.

GİRİŞ

Suriye'de çıkan iç savaş sonucu Türkiye'ye yönelen göç hareketiyle birlikte önemli sayıda insan Türkiye'nin çeşitli şehirlerine yerleşmiştir. Bu göç hareketi sonucunda insanların yerleştikleri yerlerde yeni ihtiyaçları ortaya çıkmaya başlamıştır. Gerçekleşen göç olaylarıyla farklı kültürler karşılaşmaktadır ve farklı kültüre ve yaşam tarzına sahip insanların bir arada yaşama zorunluluğu toplumsal uyumla ilgili önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır (Aksoy, 2012). Herhangi bir sebeple yurt dışına gitmek ya da yurda geri dönmek, birey açısından sosyokültürel bir ortam değişimine neden olarak uyumla ilgili hususları gündeme getirmektedir (Kuruüzüm, 2002). Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma (Türkçe Sözlük, 2019) olarak tanımlanan uyum, yeni yaşanan çevrede tutunabilmek ve hayatını idame ettirebilmenin öncülü konumundadır.

İçerisinde birçok alt bileşeni barındıran toplumsal uyumun gerçekleşmesinde en önemli sorumluluklardan biri de eğitime düşmektedir. Eğitimin toplumsal uyumda üzerine düşen işlevi yerine getirebilmesi için göç eden bireylerin eğitim sistemine dâhil olması gerekmektedir.

Gerek gelinen ülkede, gerek yakın zamanda dönüşün mümkün görünmediği kendi ülkelerinde, gelecekte hayatlarına normale dönüştürebilmek için gerekli eğitimler olmadan kötü hayat şartları ve dışlanma ile karşı karşıya kalacakları ve toplumsal sorunlara yol açacağı öngörülmektedir (Özer, Komşuoğlu ve Ateşok, 2016). Buna dayalı olarak eğitim sürecine dâhil olan birey sayısının artması toplumsal uyumun gerçekleşmesini önemli oranda kolaylaştırmaktadır.

Eğitime başlayan göçmen bireylerin bu süreçte karşılaştığı birtakım sorunların da ortaya çıkması muhtemeldir. Yeni bir dünyaya açılan bu kişiler birtakım kültürel ve sosyal uyumsuzluklar yaşayabilirler. Yeni bir kültür, çevre ve eğitim sistemi gibi farklılıkların zaman içerisinde normalleşeceği düşünülmektedir. Ancak bu süreçte öğrencilerin dışlanması veya farklı bir muameleye tabi tutulması sosyal, bilişsel ve duyuşsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Çocuğun ailesinin

sosyoekonomik ve kültürel yapısındaki farklılıklar bunların okullarda başarısızlık yaşamasına ve yakın arkadaşlıklar kurmasına engel olabilmektedir. Bu durumda çocuk, içe kapanık ve pasif olabilmektedir (Özben, 1991). Toplumsal gruplar içerisinde mülteci çocukların daha fazla desteğe ve korunmaya ihtiyaç (Crépeau, 2013: 2) duyduğu gözden kaçırılmamalıdır. Sosyal beceriler ve toplumsal çevre ilişkisi nedeniyle insanların özellikle çocuk ve ergenlerin, toplumsal çevrenin değişmesi durumunda sosyal davranışlarında değişme ve uyum problemleri olabileceği düşünülmektedir (Bilecik, 2019: 292). Bu anlamda özellikle akran ve öğretmenlerin çocuğa olan desteği onun geleceğinin yönünü belirlemede önemli bir belirleyicidir. Diğer taraftan, mülteciler kendilerinden farklı kültürel ve sosyolojik nitelik taşıyan ülkeye göç ettiği zaman, mülteci çocukların ve göç edilen ülkenin öğrenci ve öğretmenleri birtakım zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çünkü sınıfların kültür temelli yapısındaki farklılıklar öğretmen ve öğrencilerde uyum sorunlarını doğurmaktadır. Göçle beraber fiziksel imkânlar ve eğitim ortamları yetersiz kalmakta ve göç edilen ülkenin eğitim sistemini sekteye uğratmaktadır (Birinci, 2003, akt. Şahin, 2012). Bravo Moreno (2009), mülteci ve göçmen grupların ev sahibi ülkelerin kimliklerini ve eğitim sistemini etkilediklerini savunmuştur. Özellikle öğrenci sayısının artması dolayısıyla sınıf mevcutlarındaki artış somut olarak eğitim sistemi üzerinde etkili olmuştur. Bunun yanında iki dilli sınıf ortamına alışık olmayan öğrenci ve öğretmenlerin de bu süreçte uyum problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede bireyin üst düzey bilişsel yeterliklerinin gelişiminde dil ve sosyal çevrenin, diğer insanlarla etkileşimlerin önem taşıdığını belirtmekte yarar vardır (Cırık, 2008: 28). Wilson (2008, akt. Başbay, 2009: 35) öğrenme ve öğretme sürecinin kültürel çoğulculuğu destek vererek farklı kültürlerle saygı duyulmasını sağlayacak biçimde yapılandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Farklı gruplar arasında diyalog geliştirmeyi amaçlanarak gruplar arası iş birliği sürecine hizmet edilir (Bohn & Sleeter, 2000). Eğitim sürecinin tüm bireyler için uyum içinde yürütülmesinde öğretmenler; öğrencilerinin kendi kültürleri dışındaki bireylerin kültür ve değer yargılarına saygı duymalarını, diğer kültürlerle ilişkin ön yargılarını ortadan kaldırmalarını ve diğer bireylere daha hoşgörülü yaklaşımlarını sağlayacak öğrenme ortamları yaratmalıdırlar (Cırık, 2008: 34).

Göçmenlerin eğitiminde en yaygın olarak karşılaşılan problemler dil problemleri, kültürel farklılık problemleri ve duygusal problemler olarak görülmektedir (Şeker ve Aslan, 2014). Bireyin bulunduğu toplumda kendisini ifade etmesinin, diğer bireyler ile iletişim ve etkileşim kurmasının temel aracı dildir. Bu açıdan bakıldığında dil farklılığının hem göçmenler hem de ülke vatandaşları açısından birçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir (Akkaya, 2013). Göçmen öğrencilerin dil yetersizlikleri onların birçok alanda olduğu gibi eğitim sistemi içerisinde de başarısız olmalarına neden olmaktadır. Dil sorunu yaşayan öğrencilerin dil öğrenme sürecinde öğretmenlerin onlara karşı olan tutumları öğrencilerin okul ortamına uyum sağlamalarında önemli bir rol oynamaktadır (Karabenick ve Phyllis, 2004). Suriyelilerin göç ettiği komşu ülkeler içerisinde ana dili farklılığından dolayı iletişim problemlerinin Türkiye’de daha fazla yaşandığı görülmektedir. Okullarda öğrenciler ve öğretmenlerle olan diyaloglarda da dil yetersizliği kendini belirgin bir şekilde hissettirmektedir. Özellikle Türk akranlarıyla Suriyelilerin yeterince iletişim kuramadıkları ve sosyal yakınlığın da zorlaştığı düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu durum, Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin Türkçe

öğrenmesini sağlayacak adımların atılmasını ve böylece onların sosyal uyumlarının gerçekleşeceğini ortaya koymaktadır (Akkaya, 2013; Dönmez ve Paksoy, 2015; Gün, 2015; Tunç 2015).

Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlamak ve onların dil yetisini geliştirmek amacıyla birçok adım atılmıştır. Suriyelilerin Türkçe öğrenmesi için başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluşun faaliyetleri bulunmaktadır. Millî Eğitime bağlı Geçici Eğitim Merkezlerinde ve Türk çocukların okuduğu normal eğitim kurumlarında da öğrenim gören çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Bu okullarda ise Suriyeli öğrenciler tüm dersleri Türkçe olarak ve Türk öğrencilerle aynı sınıflarda görmektedirler (Biçer ve Alan, 2018). Birçok okulda birbirinden farklı uygulamalarla bu öğrencilerin uyum ve dil sorunları çözülmeye çalışılmaktadır. Bu hususta Millî Eğitim Bakanlığının gerçekleştirdiği önemli bir proje olan Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi (PICTES) projesi de bu sürece önemli katkılar sunmaktadır. Bu proje kapsamında Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı iller başta olmak üzere birçok ilde Türkçe öğreticileri görevlendirilmiştir. Öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için onlara materyal desteği verilmiş ve bu öğrenciler için ölçme ve değerlendirme sistemi geliştirilmiştir.

Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinin ve eğitim sistemine uyumlarının gerekliliği dolayısıyla bu konuda yapılması gereken birçok faaliyet vardır. Yürütülen faaliyetlerin düzenlenmesi ve yeni adımların atılması noktasında Suriyeli öğrencilerin dil becerisi ve eğitim sistemine uyumlarının belirlenmesi önemlidir. Bu hususta alan yazında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenimiyle ilgili Akkaya (2013), Akkaya ve Ulum (2018), Arslan (2011), Bölükbaş (2016), Bulut, Kanat Soysal ve Gülçiçek (2018), Büyükkiz ve Çangal (2016), Demirci (2015), Doğan ve Ateş (2018), Dönmez ve Paksoy (2015), Gün (2015), Koçoğlu ve Yanpar Yelken (2018), Morali (2018), Taşkaya ve Ersoy (2016) gibi çalışmalar yapılmıştır. Suriyeli öğrencilerin eğitim uyumlarıyla ilgili ise Avcı (2019), Başar, Akan ve Çiftçi (2018), Erdem (2017), Ertaş ve Çiftçi Kırac (2017), Levent ve Çayak (2017), Sağlam ve İlksen Kanbur (2017), Yurdakul ve Tok (2018) gibi çalışmalar mevcuttur. Yapılan çalışmalarla Suriyelilerin yaşadığı uyum problemlerine çeşitli öneriler dile getirilmiştir. Bu çalışma ise Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve eğitim sistemine uyumları Türk ve Suriyeli öğrencilerin bakış açısıyla ele almaya çalışmaktadır. Böylece olgulara farklı paydaşların bakış açılarını karşılaştırma imkânı elde edilecektir. Mülteci öğrencilerin Türkçe ve okuma uyum süreçlerinin merkezinde bulunan öğrencilerle yapılan bu araştırmanın alana somut ve gerçekçi bakış açıları sunması beklenmektedir.

Bu çalışma Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil becerileri ve okula uyum süreçlerini Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlara ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunları çözme yollarına ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Suriyeli öğrencilerin en fazla zorlandıkları derslere ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşleri nelerdir?

- Suriyeli öğrencilere Türk öğrencilerin nasıl yardımcı olduklarına ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Suriyeli öğrencilerin gelecekteki başarı durumlarına ilişkin Türk öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Suriyeli öğrencilerin sınıf içi davranışlarına ilişkin Türk öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Suriyeli öğrencilerle yaşanan iletişim sorunlarına ilişkin Türk öğrencilerin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve sınıfa uyum süreçleri hakkında görüşlerini inceleyen bu çalışmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemindeki uyum süreci olgusuna ilişkin kendilerinin ve Türk akranlarının yaşantılarından hareketle görüşleri alınmıştır. Bu yaklaşımda araştırma objesi olarak insan deneyimleri üzerine odaklanma söz konusudur. Fenomen veya deneyimler birleştirilerek çıkarımlar yapılır (Bodner ve Orgil, 2007). Katılımcıların deneyimlerinin anlaşılmasına daha fazla önem verilir (Creswell, 2007). Bu kapsamda katılımcıların deneyimleri bütüncül bir şekilde birleştirilerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kilis ilinde eğitimlerine devam eden Türk ve Suriyeli ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bu öğrenciler Suriyeli ve Türk öğrencilerin beraber eğitim gördüğü iki devlet okulundan seçilmiştir. Öğrencilerin katılımında gönüllü olmaları dikkate alınmıştır. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türk Öğrencilerin Demografik Dağılımı

	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	Toplam
Kız	5	11	14	30
Erkek	3	6	7	16
Toplam	8	17	21	46

Tablo 2. Suriyeli Öğrencilerin Demografik Dağılımı

	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	Toplam
Kız	6	10	6	22
Erkek	5	9	3	17
Toplam	11	19	9	39

Öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından oluşturulan ya da

daha önceden belirlenen ölçütleri karşılayan durumların çalışılması anlayışına dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Suriyeli ve Türk öğrencilerin karışık eğitim gördüğü sınıflarda öğrenime devam etme ölçütünü sağlayan öğrencilerle çalışma yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması

Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil becerileri ve uyum süreçleriyle ilgili görüşleri almak amacıyla araştırmacılar tarafından Türk ve Suriyeli öğrenciler için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Görüşme sayesinde görüşülenlerin anlam dünyaları, duygu ve düşünceleri anlaşılabilir ve daha derin bilgi edinilir (Kuş, 2012). Bu kapsamda Suriyeli ve Türk öğrencilerin sınıftaki deneyimlerinden hareketle duygu ve düşünceleri alınmıştır. İlgili alan yazını doğrultusunda hazırlanan görüşme formları üzerinde Türkçe eğitimi alanında uzman olan iki öğretim üyesinden ve iki Türkçe öğretmeninden görüş alınarak kapsam geçerlikleri sağlanmaya çalışılmıştır. Uzman görüşüne göre şekillenen formlar kullanılarak 3 Türk ve 3 Suriyeli öğrenciyle pilot görüşmeler yapılmış ve bu doğrultuda formlarda ekleme ve düzeltmelerde bulunularak son şekli verilmiştir. Türk öğrenciler için 7 maddelik Suriyeli öğrenciler için ise 6 maddelik form hazır hâle getirilmiştir. Çalışmanın asıl uygulaması için Kilis İl Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak (tarih: 04.01.2019 sayı: 42741700-235-E.292193) gönüllülük esasına göre ilgili öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşme yoluyla elde edilen nitel verilerin çözümlemesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel analizde, veriler görüşme sorularına göre özetlenerek yorumlanır ve görüşme yapılan bireylerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Veriler çözümlenip değerlendirilirken benzer cevaplar kategorize edilmiş, cevapların toplam oran içerisindeki frekansları verilmiştir. Çalışmada kodlama güvenilirliğini sağlamak için araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır. Çalışmayı yürüten iki araştırmacının birbirlerinden bağımsız yaptıkları kodlama eylemi sonucunda görüş birliği sağlanan kodların, görüş birliği sağlanan ve görüş birliği sağlanmayan kodların toplamına bölünmesi sonucu (Miles ve Huberman, 2016: 64). tespit edilen .78 uyum oranından hareketle “kodlayıcı güvenilirliğinin” yeterli olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular, ilgili temalar altında gerekli durumlarda katılımcı görüşlerine yer verilerek sunulmuştur.

BULGULAR

Tablo 3'te Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır:

Tablo 3. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar			
Türk Öğrenci Görüşleri	f	Suriyeli Öğrenci Görüşleri	f
Konuşma problemi	33	Konuşma problemi	12
Okuma problemi	16	Sorun yaşamıyorum	11

Dinleme problemi	11	Dinleme problemi	9
Yazma problemi	13	Okuma problemi	6
Ders başarısının düşmesi	3	Yazma problemi	2
		Ödevleri yapmada zorlanma	2
Toplam	76	Toplam	42

Araştırmaya katılan öğrenciler, Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunların başında konuşmada yaşanan problemi belirtmişlerdir. Hem Türk öğrencilerin hem Suriyeli öğrencilerin görüşleri içinde en fazla frekans konuşma problemine aittir. Türk öğrenciler Suriyeli öğrencilerin en fazla konuşmada sorun yaşadığını ifade ederken Suriyeli öğrencilerin kendi ifadeleri de bunu desteklemektedirler. Türk öğrencilerin görüşlerine göre, karşılaşılan sorunlar arasında ikinci sırada okumada, üçüncü olarak dinleme ve yazmada yaşanan problemler gelmektedir. Suriyeli öğrencilerin görüşlerine göre temel dil becerilerinde yaşanan sorunlara ilişkin sıralama dinleme, okuma ve yazma şeklindedir. Suriyeli öğrenciler içinde ikinci en yüksek frekans herhangi bir sorun yaşamayanlara aittir. Bu öğrencilerden bir kısmı iki dilli (Arapça-Türkçe) öğrencilerden bir kısmı ise ana dili Arapça olup kendi gayretiyle Türkçesini geliştirmiş öğrencilerdendir. Türk katılımcılardan T14 ve T24'ün değerlendirmeleri ile Suriyeli katılımcılardan S12'nin değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

T14: *Türkçeyi anlayamıyorlar, anlayamadığını söyleyemiyorlar; kendileri Suriyeli oldukları için dışlanıyor hissediyorlar. (Kız / 7. Sınıf)*

T24: *Derslere katılamıyorlar, çünkü Türkçe konuştuğumuz ve iyi Türkçe bilmedikleri için anlamıyorlar. (Erkek / 6. Sınıf)*

S12: *İyi okuyamıyorum ve konuşmayı iyi bilmiyorum. (Kız 6.sınıf)*

Tablo 4'te Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunları nasıl çözdüklerine ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır:

Tablo 4. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunları nasıl çözdüklerine ilişkin katılımcı görüşleri

Karşılaşılan Sorunların Çözümü			
Türk Öğrenci Görüşleri	f	Suriyeli Öğrenci Görüşleri	f
Öğretmenlerden yardım alma	16	Daha çok çalışma	11
Türk öğrencilerden yardım alma	15	Öğretmenlerden yardım alma	7
Çözmeye uğraşmama	14	Ders dışı materyaller kullanma	3
Tercümandan yardım alma	10	Kursa gitme	3

Daha çok çabalama	9	Türk öğrencilerden yardım alma	2
Türkçe bilen arkadaşlarından yardım alma	7		
Kursa gitme	4		
Kitap okuma	5		
Toplam	80	Toplam	26

Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu, Arapların Türkçe öğrenirken karşılaştıkları güçlükleri Türk öğretmenlere veya Türk öğrencilere sorarak çözdüklerini belirtmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu ise sorunları daha çok çalışarak çözdüğünü ifade ederken öğretmenden yardım aldığını ifade edenler ikinci sırada gelmektedir. Türk öğrencilerden bir kısmı Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde yaşadıkları sorunları çözmeye uğraşmadığını belirtmiştir. Suriyeli öğrencilerde en fazla frekansa sahip olan “daha çok çabalama” maddesi Türk öğrencilerin görüşlerine göre beşinci sıradadır. Türk öğrencilerin görüşlerinde ikinci sırada gelen “Türk öğrencilerden yardım alma” maddesi Suriyeli öğrencilerde son sırada gelmektedir. Türk katılımcılardan T5 ve T17'nin değerlendirmeleri ile Suriyeli katılımcılardan S12 ve S18 görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

T5: *Arkadaşlarının yardımıyla ve bol bol kitap okuyarak bazı sorunların üstesinden geliyorlar. (Kız – 7. Sınıf)*

T17: *Kimisinin hiç umurunda olmuyor. “Aman, öğrensem ne olacak!” gibi düşünüyor. Kimisi de çok umursuyor ve bir sorunla karşılaşınca hocasına başvuruyor. (Kız / 6. Sınıf)*

S12: *Evde her gün Türkçe hikâye okuyorum ve Türkçe çizgi film izliyorum.(Kız/ 6. sınıf)*

S18: *Hocaya sorarım o da bana anlatıyor.(Erkek/5. sınıf)*

Tablo 5'te Suriyeli öğrencilerin hangi derslerde daha çok zorlandıklarına ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

Tablo 5. Suriyeli öğrencilerin hangi derslerde daha çok zorlandıklarına ilişkin katılımcı görüşleri

Zorlanılan Dersler			
Türk Öğrenci Görüşleri	f	Suriyeli Öğrenci Görüşleri	f
Türkçe	22	Sosyal Bilgiler	32
Matematik	17	Matematik	15
Tüm dersler	13	İngilizce	13
Sosyal Bilgiler	12	Fen Bilgisi	13
İngilizce	10	Bilişim	8

Fen Bilgisi	6	Türkçe	7
Bilişim	4	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	6
Müzik	2		
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1		
Toplam	87	Toplam	94

Türk öğrenciler Suriyeli öğrencilerin en fazla Türkçe dersinde zorlandıklarını ifade ederken Suriyeli öğrenciler en fazla sosyal bilgiler dersinde zorlandıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli öğrencilerden Türkçe dersinde zorlandığını ifade edenler ise dördüncü sırada gelmektedir. İkinci sırada her iki grupta da matematik dersi gelmektedir. Türk öğrencilerden önemli bir kısmı Suriyeli öğrencilerin bütün derslerde sorun yaşadığını belirtmiştir. Suriyeli öğrencilerden Türkçe dersinde zorlandıklarını ifade edenler ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde zorlandığını ifade edenlerin sayısı birbirine yakındır. Tablo 6'da Suriyeli öğrencilere nasıl yardımcı olduklarına ilişkin katılımcı ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 6. Suriyeli öğrencilere nasıl yardımcı olduklarına ilişkin katılımcı görüşleri

Suriyeli Öğrencilere Yardımcı Olma Şekli			
Türk Öğrenci Görüşleri	f	Suriyeli Öğrenci Görüşleri	f
Türkçe öğretmeye çalışma	26	Yardımcı olunmaması	21
Onlarla Türkçe konuşma	12	Anlamadığını anlatma	7
Türkçe konuşmaya teşvik etme	10	Arkadaşlık etme	3
Yardımcı olmama	9	Türkçe konuşma	2
Kursları önerme	8	Kelimenin anlamını söyleme	2
Birlikte kitap okuma	8	Yanlış kelimeleri düzeltme	1
Yardım istenmemesi	5	Okumaya destek verme	1
Arkadaşlık etme	3		
Toplam	81	Toplam	37

Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu Suriyeli öğrencilere onlarla Türkçe öğretmeye çalışarak yardım ettiklerini ifade etmektedir. Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğu ise Türk öğrencilerin kendilerine yardımcı olmadığını belirtmektedir. Türk öğrencilerden yardımcı olmadığını belirtenler ise dördüncü sırada gelmektedir. Türk öğrencilerin görüşleri arasında ikinci sırada ise onlarla Türkçe konuşarak maddesi gelmektedir. Suriyeli öğrencileri Türkçe konuşmaya teşvik ederek onlara yardımcı olduğunu belirten öğrenciler üçüncü sırada gelmektedir. Bunlardan başka Türk öğrenciler, beraber kitap okuma, kurs önerme gibi yollarla yardımcı olduklarını ifade

etmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin ifadeleri de bunu doğrulamaktadır. Türk katılımcılardan T30, T38 ve T40'ın değerlendirmeleri ile Suriyeli katılımcılardan S1 ve S15'in değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

T30: *Onlara anlayacakları gibi anlatarak, anlamazlarsa Türkçe bilen Suriyeli arkadaşlarımdan söylediklerimi tekrar edip Arapçaya çevirmesini istiyorum.*

(Kız / 6. Sınıf)

T38: *Türkçe- Arapça sözlük alıp onlarla çalışıyorum ve dersleri tercüme ediyorum. (Kız / 5.sınıf)*

T40: *Onlarla Türkçe konuşuyoruz. Kitap okumalarını ve kurslarda devamsızlık yapmamalarını öneriyoruz. (Erkek / 7. Sınıf)*

S1: *Anlamadığım kelimeleri bana anlatıyorlar. Derste okuyamadığım yerleri bana söylüyorlar.(Kız/6. Sınıf)*

S15: *Bir soruyu anlamadığım zaman yardımcı oluyorlar.(Erkek/ 7. Sınıf)*

Tablo 7'de Suriyeli öğrencilerin ileride başarılı olup olamayacaklarına ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

Tablo 7. Suriyeli öğrencilerin ileride başarılı olup olamayacaklarına ilişkin Türk akranların görüşleri

Suriyeli öğrencilerin başarılarına inanç	f
Çalışanlar başarılı olacaktır, çalışmayanlar olamayacak	19
Başarılı olamayacaklar	12
Başarılı olurlar	7
Türkçe öğrenirlerse başarılı olurlar	3
Kendi dillerinde bir okula giderlerse başarılı olurlar	2
Toplam	43

Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu Suriyeli öğrencilerden çalışanların başarılı olacağını, çalışmayanların olamayacağını belirtmektedir. Başarılı olamayacaklarını belirtenler ise ikinci sırada gelirken başarılı olacaklarını düşünenler üçüncü sırada gelmektedir. Öğrencilerin bir kısmı başarılı olmalarını Türkçe öğrenmeleri şartına bağlamaktadır. Çok az öğrenci de Arapların kendi dillerinde okullara gitmeleri halinde başarılı olacaklarını belirtmektedir. Katılımcılardan T2, T32 ve T42'nin görüşleri aşağıdaki gibidir:

T2: *Çalışan elbette yapar, kazanır. Bazı Suriyeli öğrencilerin notları Türk öğrencilerin notundan bile yüksek. (Kız / 7. Sınıf)*

T42: *Bence gelecekte bir şeyi kazanamazlar çünkü dersleri o kadar da iyi değil. (Kız / 7. Sınıf)*

T32: *Başarılı olurlar çünkü onlar o kadar zorluktan gelmişler, bu bence onun yanında hiçbir şey! (Kız / 6. Sınıf)*

Tablo 8'de Suriyeli öğrencilerin sınıf içi davranışlarının nasıl olduğuna ilişkin katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 8. Suriyeli öğrencilerin sınıf içi davranışlarının nasıl olduğuna ilişkin Türk akranların görüşleri

Suriyeli öğrencilerin sınıftaki davranışları	f
Bazılarının iyi bazılarının kötü davranışlar sergilemesi	20
Haylazlık etme	16
Derste gürültü yapma	14
Kavga etme	13
Sözlü sataşma	10
Genelde iyi davranma	7
Tembellik etme	4
Saygısızlık etme	4
Eşyalara zarar verme	3
Toplam	91

Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu Suriyeli öğrencilerin bir kısmının iyi davranışlar bir kısmının kötü davranışlar sergilediğini belirtmektedir. Kötü davranışlar olarak haylazlık etme, derslerde gürültü yapma, kavga etme, sözlü sataşma, tembellik etme, saygısızlık, eşyalara zarar verme gibi davranışlar sayılmaktadır. Türk öğrencilerden bir kısmı Suriyeli öğrencilerin genelde iyi davrandığını ifade etmektedir. Katılımcılardan T7, T21 ve T22'nin görüşleri aşağıdaki gibidir:

T7: *Kızlar genellikle çok sessiz erkeklerse genellikle çok konuşuyor. (Kız/7. Sınıf)*

T21: *Genellikle bize karşı kötü davranıyorlar, eşyalara zarar veriyorlar. Ama aslında bilmiyorum, belki de biz de onlara kötü davranıyor olabiliriz ve o yüzden böyle davranıyor olabilirler. (Kız / 6. Sınıf)*

T22: *Bazıları anlamadıkları için derslerde konuşup sınıfın huzurunu bozuyorlar. (Kız / 6. Sınıf)*

Tablo 9'da Suriyeli öğrencilerle iletişim kurarken yaşadıkları sorunlara ilişkin katılımcı ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 9. Suriyeli öğrencilerle iletişim kurarken yaşadıkları sorunlara ilişkin Türk akranların görüşleri

Suriyelilerle yaşanan iletişim sorunları	f
Arapça konuşmaları	20

Türkçe anlamamaları	11
Yanlış ve kötü anlamaları	9
Telaffuz problemleri	9
Sorun yaşamıyorum	6
Arapça kelimeleri konuşmada kullanmaları	4
Anlamazlıktan gelmeleri	3
Cümle kuramamaları	2
Toplam	64

Türk öğrencilerin büyük bir kısmı Suriyeli öğrencilerle iletişim kurarken yaşadıkları sorunların başında Suriyeli öğrencilerin sürekli Arapça konuşmalarını belirtmektedirler. İkinci sırada anlaşılmadığını ifade edenler gelirken üçüncü sırada yanlış veya kötü anlaşıldığını belirten öğrenciler gelmektedir. Bir kısım öğrenci ise Arapların Türkçe konuşurken doğru telaffuz edemediklerini ifade etmektedir. Herhangi bir sorun yaşamadığını belirten öğrenciler beşinci sırada gelmektedir. Bir kısım öğrenciler ise Suriyeli öğrencilerin konuşmalarına sık sık Arapça kelimeler katmasını sorun olarak ifade etmektedir. Katılımcılardan T27, T37 ve T45'in görüşleri aşağıdaki gibidir:

T27: *Bazen bizi anlamadıkları için küfür ettiğimizi sanıyorlar. Ama biz doğruları anlatsak bile bize inanmıyorlar. (Kız / 6. Sınıf)*

T37: *Onlar sürekli Arapça konuşuyor, biz Türkçe konuşuyoruz o yüzden anlayamıyoruz. (Erkek / 5. Sınıf)*

T45: *Onlar bir şey anlamadıkları için önemli şeyleri onlara anlatamıyoruz. (Kız / 7. Sınıf)*

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Suriyeli ortaokul öğrencilerinin Türkçe öğrenim sürecinde yaşadıkları sorunlar hem Türk akranları ve hem kendi ifadeleri üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin okul ortamında Türk öğrencilerle olan etkileşimleri ve birbirlerine yaklaşımları uyum süreçleri açısından önem arz etmektedir. Okullar mülteci çocukların göç ile geldikleri topluma uyumlarının en iyi şekilde sağlanabildiği, akran öğrenmelerinin etkin olduğu ve aidiyet hislerinin oluşmasına üst düzeyde yardımcı olabilecek ortamlar (Gümüşt en, 2017) olması sebebiyle uyum sürecini kolaylaştırıcı adımların atılması gerekmektedir. Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sorunların başında konuşma becerisindeki yetersizlikleri yer almaktadır. Daha sonra okuma, dinleme ve yazma becerileri gelmektedir. Temel dil becerilerindeki sorunlar öğrencilerin diğer derslerdeki başarısını da etkilemekte, dersleri anlamalarını güçleştirmektedir. Öğrencilerin en fazla zorlandıkları dersler Türk öğrencilerin gözlemlerine göre Türkçe dersi iken Suriyeli öğrenciler daha çok Sosyal Bilgiler dersinde zorlandıklarını belirtmişlerdir. İkinci sırada Matematik dersi gelmektedir. Bu durum Suriyelilerin algılarıyla Türklerin algılarının birbirinde farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin dersleri anlamakta zorlanması kimi zaman öğrenme ortamını etkilemekte, derslerde gürültü olmasına yol açmaktadır. Öğrenciler yaşadıkları sorunları çözerken

çoğunlukla öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yardım almakta ve daha çok çalışarak üstesinden gelmektedirler.

Öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde her iki gruptaki öğrencilerin kendi içinde ikiye ayrıldığı görülmektedir. Hem Türk akranlarının hem de kendi ifadelerine göre Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunların başında konuşma becerisi gelmektedir. Bu durum bir kısım Türk öğrencilerinin gözünde onları iletişime kapalı, sadece kendi aralarında ve sürekli Arapça konuşan, gruplaşan, sağlıklı iletişim kurmadığı için gergin ve huzursuz olan bireylere dönüştürmektedir. Biçer'in (2017) araştırmasında Suriyeli öğrencilerin sınıf içerisinde kendi aralarında Arapça konuşmaya daha eğilimli oldukları belirtilmiştir. Börü ve Boyacı'nın (2016) araştırmasında mültecilerin yaşadığı en önemli sorunlardan birisinin dil ve iletişim olduğunu belirlenmiştir. Avcı'ya (2019) göre öğrencinin yaşadığı dil sorunuyla birlikte akranlarıyla iletişim kuramıyor olması zamanla davranış sorunlarına da yol açmaktadır. Suriyeli öğrencilerin yardım alma durumuyla ilgili Türk öğrenciler Suriyeli akranlarının kendilerinden yardım istemediğini, yardıma ihtiyaç duymadıklarını bu nedenle onlara yardımcı olmadıklarını belirterek onların ileride başarılı olamayacakları şeklinde olumsuz bir yargıya varmaktadır. Başar, Akan ve Çiftçi'ye (2018) göre sosyal medyada ortaya çıkan birçok olumsuz haberin öğrencileri etkileyebildiği gibi kültürel farklılıklardan kaynaklanan yaşam biçimi de olumsuz bir algıya dönüştürülmektedir. İşcan, Karagöz ve Konyar'ın (2017) araştırmasına göre yabancı öğrenciler kendi kültürlerine bağlılıklarından ve kültürel öğrenmeyi asimilasyon olarak algıladıkları için kültürel öğrenme konusunda olumsuz tutuma sahiptirler. Yurdakul ve Tok'un (2018) öğretmenlerle yaptığı araştırma sonuçlarına göre mülteci öğrenciler dil sorunları yaşamakta ve buna bağlı olarak sınıfta motivasyon eksikliği, dil öğrenme konusunda isteksizlik, gürültü yapma ve agresif tutumlar içinde bulunmaktadır.

Türk öğrenciler arasında daha iyimser bir yaklaşıma sahip olanlar ise onları anlamaya çalışmakta, onlara bir şekilde yardımcı olmakta, onlarla tıpkı Türklerle olduğu gibi arkadaşlık etmektedirler. Bu yaklaşımdaki öğrenciler Suriyeli akranlarının genel davranışlarının Türklerden farklı olmadığını, sorunlar yaşasalar da üstesinden gelmeye çabaladıklarını ve daha çok çalıştıkları takdirde ileride başarılı olacaklarını belirtmektedirler. Bilecik'in (2019) araştırmasında da Türk akranlar mülteci çocukları yakınlık kurma ve paylaşma, yardımlaşma konusunda yeterli görmektedirler.

Suriyeli öğrencilerden bir kısmı sadece kendi arkadaşlarıyla vakit geçirmekte, Türk öğrencilerle iletişim kurmamakta, Türk akranlarını çoğu zaman yanlış anlamakta, bundan dolayı kimi zaman huzursuzluk çıkarmakta, bu şekilde içine girdiği yalnızlık duygusuyla ya kendi grubuyla aşırı duygusal dışavurum yaşamakta ya da daha çok içine kapanmaktadır. Bu tutuma sahip öğrenciler Türkçe öğrenme ihtiyacı hissetmemekte, yardım istememekte, sorunlarını kendi kendine çözmeye çalışmakta veya kendi grubundaki arkadaşlarından yardım almaktadırlar. Başar, Akan ve Çiftçi (2018) çalışmalarında mülteci öğrencilerin kendilerini öğrenme öğretme ortamından soyutladıkları ve etkinliklere katılmayarak yetersizlik sergilediklerini belirlemişlerdir. Suriyeli öğrenciler arasında daha iyimser yaklaşıma sahip olanlar ise Türk akranlarıyla iletişim kurmaya çalıştıklarını ve onlardan her konuda yardım istediklerini belirtmişlerdir.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin ifadelerinden çıkan sonuçlardan birisi de Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere karşı oldukça özveriyle yaklaştıklarıdır. Hem Türk

öğrencilerin gözlemleri hem de Suriyeli öğrencilerin ifadelerinin ortaya koyduğu bir gerçek, Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde en büyük destekçilerinin öğretmenler olduğudur.

Çalışmanın genel sonuçları itibariyle Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme ve sınıfa uyum süreçlerinin Türk öğrenciler nazarında birçok sorunu beraberinde taşıdığı ve olumsuz yargılara sebep olduğu anlaşılırken Suriyeli öğrenciler ise kendilerini geliştirmek ve ilerletmek için daha olumlu yargılara sahiptir. Buna göre Türk akranların bakış açısının değiştirilmesine olan ihtiyaç ortadadır. Suriyeli öğrencilerle daha fazla vakit geçirecek grup çalışmalarında bulunmaları onların önyargılarını kırma noktasında fayda sağlayabilir. Suriyeli öğrencilerin ise yanlış anlamaların önüne geçmek için Türklerle iletişim kurmaya çaba göstermelerine ihtiyaç vardır. Bu hususta öğretmenlere önemli vazifeler düşmektedir. Eğitim ortamının en önemli paydaşlarından biri olan öğretmenin bu çocukların durumları konusunda anlayışlı olması ve yardımcı olması çok önemlidir (Sağlam ve Kanbur, 2017). Öğretmenlerin yanında velilerin de bu süreçte önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Çoğu zaman öğrencilerin birbirine olan algısı velilerin düşüncesi doğrultusunda şekillenmektedir. Öğretmenlerin ifadelerinden hareketle, mülteci çocukların ebeveynlerinin okulda yapılan ve katılımlarını gerektiren etkinliklere katılmadıkları ifade edilmiştir (Avcı, 2019). Arabacı vd. (2014) çalışmaları sonucunda velilerin ilgilenmemelerinin sınıf organizasyonunu olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu açıdan öğrenci velileriyle ilgili çalışma yapılması da bu sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Birçok alt boyutu bünyesinde barındıran bu hususların giderilmesi için bütün paydaşların iş birliği hâlinde olmaları önem arz etmektedir. Birbirinden bağımsız olarak atılan adımlar günlük çözümlerin ötesine geçmemektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için uzun vadeli planlamalar yapılmalıdır. Bu konuda yapılan çalışmalar çoğunlukla Suriyeli öğrencilerin perspektifinden ele alınmaktadır. Türk öğrencilerin görüşlerine dayalı çalışmalar daha fazla yapılmalıdır. Suriyeli öğrencilerin uyum süreçlerini kolaylaştırmak için uygulamaya dayalı araştırmalar da yapılabilir.

KAYNAKLAR

AKKAYA, A. (2013), "Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları", **Ekev Akademi Dergisi**, 17(56): 179-190.

AKKAYA, A. ve ULUM, Ö. G. (2018), "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyeli Sığınmacıların Dil Öğrenmeye İlişkin İnançları", **International Journal of Languages' Education and Teaching**, 6(4): 1-11.

AKSOY, Z. (2012), "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", **Journal of International Social Research**, 5(20): 292-303.

ARABACI, İ. B., BAŞAR, M., AKAN, D. ve GÖKSOY, S. (2014), "An Analysis About Educational Problems in Camps in Which Syrian Refugees Stay: Condition Analysis", **International Journal of Social Sciences & Education**, 4(3): 80-94.

ARSLAN, A. (2011), "A New Group About Teaching Turkish to Foreigners: Refugees and Refugee Students", **Educational Research and Review**, 6(21): 1011-1017.

AVCI, F, (2019), "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Mülteci Öğrencilerin Sınıf Ortamında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri", **Language Teaching and Educational Research**, 2(1): 57-80.

BAŞAR, M., AKAN, D., & ÇİFTÇİ, M, (2018), "Mülteci Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Öğrenme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 26(5): 1571-1578.

BAŞBAY, A. ve BEKTAŞ, Y, (2009), "Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri", **Eğitim ve Bilim**, 34(152): 30-43.

BİÇER, N. (2017). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Ana Dilinin Etkisi". **Turkish Studies**, 12(14), 41-58.

BİÇER, N. ve ALAN, Y, (2018), "İki Dillilik Bağlamında Suriyeliler Üzerinde Türkçenin Etkisi". **Yeni Türkiye, Yeni Türk Dili Özel Sayısı-II**, 100: 346-352.

BİLECİK, S, (2019), "Akran Görüşlerine Göre Mülteci Çocukların Sosyal Becerileri Üzerine Nicel Bir Araştırma", **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 18(35): 287-314.

BODNER, G. M. & ORGIL, M. K, (2007), **Theoretical Frameworks for Research in Chemistry/Science Education**, Upper Sadle River: Pearson.

BOHN, A.P., & SLEETER, C. E, (2000), "Multicultural Education and the Standards Movement: A Report from the Field", **Phi Delta Kappan**, 82(2): 156-161.

BÖLÜKBAŞ, F, (2016), "Suriyeli Mültecilerin Dil İhtiyaçlarının Analizi: İstanbul Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9(46): 21-31.

BÖRÜ, N., ve BOYACI, A, (2016), "Göçmen Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Ortamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir İli Örneği", **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 11(14): 123-158

BRAVO-MORENO, A, (2009), "Transnational Mobilities: Migrants And Education", **Comparative Education**, 45(3): 419-433.

BULUT, S., KANAT SOYSAL, Ö. ve GÜLÇİÇEK, D, (2018), "Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak: Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 7(2): 1210-1238.

BÜYÜKİKİZ, K. K. ve ÇANGAL, Ö, (2016), "Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 5(3): 1414-1430.

CIRIK, İ, (2008), "Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 34: 27-40.

CRÉPEAU, F, (2013), "*The Rights of All Children in the Context of International Migration*", **International Organization for Migration (IOM)**. http://publications.iom.int/system/files/pdf/children_on_the_move_15may.pdf

CRESWELL, J. W, (2007), **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions** (second edition), London: Sage.

- DEMİRCİ, M, (2015), "B1 Seviyesinde Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Sesi Okuma Becerisiyle İlgili Tespitler", **Turkish Studies**,10(7): 333-358.
- DOĞAN, B. ve ATEŞ, A, (2018), "MEB'e Bağlı Okullarda Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilere Yönelik Verilen Türkçe Dersinin Öğreticiler Tarafından Değerlendirilmesi (Malatya Örneği)", **Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi**, 1(1): 105-124.
- DÖNMEZ, M. İ. & PAKSOY, S, (2015), "Türkiye'de Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğrenmede Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği", **International Journal of Languages' Education and Teaching UDES**: 1907-1919.
- ERDEM, C, (2017), "Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözüme Dair Önerileri", **Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 1(1): 26-42.
- ERTAŞ, H. ve ÇİFTÇİ KIRAÇ, F, (2017), "Türkiye'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi**, 13: 99-110.
- GÜMÜŞTEN, D, (2017), "Mülteci Çocukların Eğitimi ve Uyumlarına Yönelik Yapılan Müdahale Programları Üzerine Bir Derleme", **Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)**, 5(10): 247-264.
- GÜN, M, (2015), "Opinions of Instructors About Reading Skills of Syrian Students Learning Turkish", **Educational Research and Reviews**, 10(10): 1424-1433.
- İŞCAN, A., KARAGÖZ, B. ve KONYAR, M, (2017). "Cultural Transfer and Creating Cultural Awareness in Teaching Turkish as A Foreign Language: A Sample from Gaziosmanpaşa University Tömer". **Journal of Education and Practice**, 8(9), 53-63.
- KARABENICK, S. A., & NODA, P. A. C, (2004), "Professional Development Implications of Teachers' Beliefs and Attitudes Toward English Language Learners". **Bilingual Research Journal**, 28(1): 55-75.
- KOÇOĞLU, A., ve YANPAR YELKEN, T, (2018), "Suriyeli Öğrencilere Türkçe Dil Becerileri Kazandırma Sürecinde İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programları İle İlgili Öğretmen Görüşleri", **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-Journal of Qualitative Research in Education**, 6(2): 131-160.
- KURUÜZÜM, A, (2002), "Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının Uyum Problemleri Üzerine Bir Alan Araştırması", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 3: 102-113.
- KUŞ, E. (2012). **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- LEVENT, F. ve ÇAYAK, S, (2017), "Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14-1(27): 21-46.
- MİLES, M. B. ve HUBERMAN, A. M, (2016), **Nitel Veri Analizi**, (Çev. Akbaba Altun, S. ve Ersoy, A.). Ankara: Pegem Akademi.
- MORALI, G, (2018), "Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar", **OPUS –Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 8(15): 1426-1449.

ÖZBEN, Ş, (1991), **Yurt Dışından Dönen İşçi Çocuklarının Uyum Problemlerinin Okul Başarılarına Etkisi ve Türkiye’de Yetişen Öğrencilerle Karşılaştırılması**. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÖZER, Y. Y., KOMŞUOĞLU, A. ve ATEŞOK, Z. Ö, (2016), “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4(37): 34-42.

SAĞLAM, H. İ. ve İLKSEN KANBUR, N, (2017), “Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Sakarya University Journal of Education**, 7(2): 310-323.

ŞAHİN, M. (2012). “Eğitimi ve Okulu Etkileyen Bazı Sosyal Değişimlerin Kavramsal Çözümlemesi”, **Milli Eğitim Dergisi**, 41(194): 132-147.

ŞEKER, B. D., & ASLAN, Z, (2015), “Refugee Children in the Educational Process: An Social Psychological Assessment”, **Journal of Theoretical Educational Science**, 8(1): 86-105.

TAŞKAYA, S. M. ve ERSOY, G, (2016), “Suriyeli Sığınmacılara Türkçe Öğretiminde Sınıf Öğretmenlerinin Uygulamaları”, **Çukurova Araştırmaları Dergisi**, 2(1): 130-138.

Türkçe Sözlük, (2019), <http://sozluk.gov.tr/>

TUNC, A. Ş, (2015), “Refugee Behaviour and Its Social Effects: An Assessment of Syrians in Turkey”, **Turkish Journal of Tesam Academy**, 2(2): 29-63.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK H, (2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi.

YURDAKUL, A. ve TOK, T. N, (2018), “Öğretmen Gözüyle Mülteci/Göçmen Öğrenci”, **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 9(2): 46-58.